

Українська Соціалдемократія.

№ 1.

П А Р В У С .

На оборону демократії

— проти царизму!

Авторизований переклад

з німецької мови з спеціальною передмовою
автора до українського видання.

1914

ЦАРЬГОРОД

Друкарня Союзу Визволення України.

№ 1.

П А Р В У С .

На оборону демократії

— проти царизму!

Авторизований переклад

з німецької мови з спеціальною передмовою
автора до українського видання.

1914

Друкарня Союзу Визволення України.

ВІД ВИДАВЦІВ.

Імення Парвуса відомо не лишень серед широких кругів західньо-європейського соціалдемократичного пролетаріату, — воно так же відомо і в Росії і у нас на Україні, де статті Парвуса з років революції, як і більші його праці, знаходили завше особливу прихильність.

Тим більшу прихильність мусить знайти в свідомих робітничих кругах України оця найновіша стаття бувшого голови Другої Петербурської Ради Робітничих Депутатів („2-ой С.-П. Б. Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ“), яку в перегляненім самім автором українським перекладі і з спеціальною передмовою автора до українського вадання ми низче подаєм. „На оборону демократії — проти царизму!“ мусить неначе мечем розрубити той смердячий намул царофільського та „істинно-російського“ патріотизму, який московські реакційні пануючі круги, вкупі з проворними лібералами і бувшими революціонерами ріжних толків намагались — хочай і спіткнулись — прищепити і у нас на Україні і то навіть нашому робітництву.

З окрема цінна дуже для нас, українських соціалдемократів, передмова Парвуса до цього українського видання. Вона, поруч з недавньою заявго Н. Ленина про бажаність визволення України,

розвіе теж чимало політичних сумнівів і пересудів, що пишпорили в рядах ще не доволі політично і національно свідомих робітників, і покаже і їм, що навіть не-українці, і то найкращі марксистські голови, признають в дану хвилину велике значіння для демократії цілої Європи, в тим числі і для демократії Росії, розвалення безглуздої централістичної царської держави і утворення поруч з инчими новими національними державами і сильної самостійної демократичної України з сильним землею селянством.

Чи ж може тим більш бути який небудь сумнів для нас, свідомого українського робітництва, — яким шляхом в пору цієї світової бурі нам йти?

Для видавців цієї брошури такого сумніву не було від першого дня війни, бо вже просте пролетарське революційне почуття й навіть простий мужицький розум говорять: — Ми мусимо скористуватись чудовою нагодою, щоб скінчити з своїм головним ворогом, московським деспотизмом, і все що бє тепер цей деспотизм — то наш історичний союзник! Ми мусимо в цей мент поставити знов і мусимо конче здійснити свої старі революційні гасла й бажання: — повних прав народів, волі та землі!

Брошура ця це початок цілого видавництва, яке Українська Соціалдемократія хоче широко поставити в цю велику історичну добу, добу що трапляється раз на де-кільки сот років і рівної котрій не було від часів великої французької ре-

волюції. Крім брошур на теми моменту, дві з яких вже готують ся до друку, незабаром вийде теж перше число нашої газети „Робітничий Прапор“. Ми, українські соціалдемократи, хочемо йти далі під нашим старим прапором, якого обвіяли ще вітри революції 1905—1906 років, бо ми власне ті, що від першого ж дня війни поставили те питання, котре так ясно формулує Парвус в своїй статті: „Яким робом соціаліст, в якій би то не було країні, може лишитись неутральним супроти цієї все-світньої боротьби?“

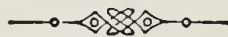
Хто ж ми такі, видавці цієї брошури і згаданих вище майбутніх видавництв, ми „Українська Соціалдемократія“, що кличемо не до „неутралітету“ супроти війни, а до рішучого діла во имя власних пролетарських і демократичних інтересів?

Обеднання усіх соціалдемократичних партій та течій на Україні в одну міцну краєву організацію було давньою мрією в де-яких соціалдемократичних кругах на Україні, особливо ж до цього завше стреміла Українська Соціалдемократична Спілка (Украинській С.-Д. Союз „Спілка“ Рос. С.-Д. Раб. Парт.), ведучи цю об'єднанчу роботу на два фронти—в бік російських і в бік українських організацій. Таке об'єднання з Українською Соціалдемократичною Робітничою Партією ледве не наступило ще перед виборами до 2-ой Думи, але розбило ся по незалежним від обох українських с.-д. партій обставинам. Потім формальна умова з'єднання була знов зроблена в 1912 році, але не була здійснена

по вині видавців „Дзвону“. Тепер Закордонний Комітет Спілки, вірний організаційним традиціям своєї партії, зробив нові заходи по цім шляху, результатом яких й є об'єднання в одну Українську Соціалдемократію гурта діячів Закордонного й колишнього Головного Комітетів Спілки з старими революційними практиками Української Соціалдемократичної Робітничої Партії, що гуртувались навкруги орґану „Праця“.

Об'єднання усіх соц.-дем. елементів на Україні, особливо в робітничих масах, в цю хвилину необхідне більш як коли будь, і перевести його в життя під згаданими вище гаслами буде завданням Української Соціалдемократії. Ми певні, що до нас приєднають ся во имя цих завдань і ті с.-д. гурти, які стоять досі осторонь. Але на вас, робітники по містах і на селах, на ваше революційне почуття і на ваш власний організаційний досвід покладає головні свої надії Українська Соціалдемократія і вас насамперед кличе — до діла!

Грудень 1914.

ПЕРЕДМОВА ПАРВУСА

до нашого видання його статті „На оборону демократії — проти царизму!“

Поневолена Україна, борючись за свою державну самостійність, бореться одночасно за визволення усіх народів, пригнічених царизмом, в тім числі й народу московського. Державна власть у Росії непомірно сильна, а силу свою бере вона з теї величезної централізації¹⁾, яку уявляє собою тепер Російська Імперія. Це головна причина, чому Велика Російська Революція, котра перейшла своїм напруженням, протягом свого часу, великістю народніх мас, які вона розворушила, упертістю боротьби, самовідданістю борців — усі історичні приклади, що досі були, все ж таки не змогла розбити державної влади, так що маси народні знов опинились під старим гнітом.

Коли розбити державу, то централізована сила правительства буде ослаблена, й тоді в окремих частинах сучасної велитенської імперії народні маси іратимуть більшу політичну ролю.

Самостійна Україна буде вже в кожному разі не менш демократична, як Болгарія або Сербія. Теєж можна сказати про Польщу, Кавказ і т. и.

---

¹⁾ Зосередження краю в однім заряді.

Коли царизм буде переможений в цій війні, то Росія (Московщина) перетворить ся в республіку. Все це на стільки очевидно, що наврядь чи хто сперечатиметь ся за це.

Російська буржуазія, розумієть ся, стоїть не лишень за цілість імперії, але ще й за розширення її меж аж до всесвітнього володіння. Купці, фабриканти, фінансисти — московські, польські, жидівські, вірменські та інші — усі згодні з цього боку. Вони хочуть, розумієть ся, зміцнити свій політичний вплив. Та осягнути цього вони можуть найкраще поміччю такого парляменту¹⁾, в яким виборча система²⁾ перешкодить робітникам зробити ся силою в парляменті. Ось чому, раз сучасна Дума буде признана правительством як законодатна сила, то кляса капіталістів буде зовсім задоволена. В надії на цей результат російські капіталісти, а з ними російська буржуазія вже й тепер підтримують державну політику царизму, а в разі перемоги Росії, без сумніву віддадуть під оруду царського уряду усе, чого уряд собі тільки не забажає за для зміцнення державної могутности — міліарди карбованців й міліони солдатів. Бо ж ці міліарди, здерті з народу, потечуть у кишені тих же капіталістів, а міліонні армії, завойовуючи нові ринки³⁾, в той же час будуть найкращою обороною

---

1) Думи.

2) Закон про спосіб вибору депутатів.

3) Нові країни, де збуватиметь ся крам російських фабрикантів.

кляси експльоататорів проти робітничих мас, проти соціалдемократії.

Спинити ці змагання можна лише тоді, коли військова міць Росії буде зломлена вже в сучасній війні і коли буде розруйнований той звязок, що зтягує усі сили з цілої величезної імперії до одного осередку.

Німецький пролетаріат виявив знов глобоке політичне розуміння подій, коли він справедливо оцінивши величезну небезпеку, що грозить демократії усього світу від розширення могутности царської та капіталістичної Росії, й, відкинувши на бік усі інші міркування, рішучо виступив на боротьбу проти царизму. Німецька соціалдемократія, на ідеях¹⁾ якої зріс робітничий рух Росії, вважала завше боротьбу російських революціонерів проти царизму частиною своєї власної боротьби. Німецьке ж правительство, навпаки, йшло у спільці з царизмом. Німецька соціалдемократія могла сподіватись, що в сучасну хвилину, коли європейський конфлікт приневолив німецьке правительство оголосити війну Росії й, коли німецькі робітничі маси пішли з зброєю в руках проти того царського війська, котре розбило російську революцію, — московські товариші її піддержать. Та замість цього частина інтелігенції, що стояла на чолі соціалдемократії Росії перекинулась на бік московського націоналізму та царського мілітаризму.

---

¹⁾ Думках.

Плеханов та подібні до його російські марксісти роблять німецькій соціалдемократії докір, буцім то вона підтримує мілітаризм, юнкерський режим¹⁾ і т. и. Та самі ці аргументи²⁾ взяті ними з агітаційного кодексу (своду) теї ж німецької соціалдемократії. Висовуючи їх на цю пору проти неї, московські марксісти виявляють тим не своє політичне розуміння, а лишень свою політичну начитаність.

Німецька соціалдемократія знає дуже добре, що таке німецький мілітаризм, вона знає теж звідкиля він узявся. Ось коротко кажучи його основні причини: 1) міцна централізована державна власть, 2) юнкерство (дворянство) серед чиновництва та в війську, поруч з його силою, як шару великих землевласників, 3) порівнюючи великий стан селянства — того самого, опираючись на яке виріс абсолютизм³⁾, 4) кляса великих промисловців, яка в спілці з державою прямує до грабіжки народів.

Та все це ще в багато більшій мірі має ся й в Росії.

В Росії вже й тепер мілітаризм багато разів дужче причавлює розвиток країни, як в Німеччині. Бо вже не кажучи про величезну культурну діяльність Німеччини, коли для порівнання взяти тільки державний бюджет⁴⁾ німецької держави й

---

¹⁾ Порядок пруського земельного панства (дворянства).

²⁾ Докази, міркування.

³⁾ Самодержавя.

⁴⁾ Обрахунок державних прибутків та видатків.

Росії, то виявить ся, що в Німеччині, окрім ви-
датків на військо та флот, тратять ся великі суми
на школи, на державну допомогу робітникам та
на інші культурні потреби, що крім того в Німеч-
чини мійські й сільські громади витрачають вели-
чезні суми на своє громадське господарство, тоді
як в Росії правительство не дає вільно піднятись
мійському господарству та грабує сільські громади.
Все що можна зтягнути з населення іде до російсь-
кого державного центру (скарбу), і гроші ці ви-
трачають ся майже виключно на армію та поліцію.

Державне значіння пруського юнкерства зо-
всім нікчемне, коли порівняти його з ролею, яку
тепер грає дворянство в Росії. Економічна сила
німецьких аграріїв (панів) блідніє супроти еконо-
мічної сили великих земельних магнатів й усїєї
кляси земельних панів (поміщиків) у Росії, а му-
жицька Росія далеко більш реакційна¹⁾ від німець-
кого селянства. Російська кляса підприємців²⁾, що
виросла на замовленнях (заказах) казни й годува-
лась високими протекційними митами³⁾, вже в кож-
нім разі своїм хижацьким апетитом не може усту-
пити німецьким капіталістам.

Російські письменники, що велично називають
себе марксістами⁴⁾, не хочуть бачити цих суспіль-

---

1) Ворожа визвольним думкам і розвиткові сучасної культури.

2) Фабрикантів, промисловців.

3) Пошлінами.

4) Учениками великого учителя наукового соціалізму Кар-
ла Маркса.

них¹⁾ обставин та тих наслідків, що з них випливають. Вони не бачать цього, бо їх соціалдемократизм наносний, начитаний і більш на показ, — це тому що й сам робітничий рух у Росії ще молодий і що в йому обмаль таких людей, котрі пройшли школу пролетарської класової боротьби в справжнім житті. Вони не вміють пристосовувати марксизм²⁾ до життя, вони привчилися тільки писати на соціалдемократичний лад, або ж просто зібрали в своїй голові запас марксистських цитатів³⁾. Вони знають, як Маркс дивився на історію й як він цінував події свого часу, та в їхній голові ідеї роздулись і втратили форму, неначе пухір роздувається в безповітрянім просторі. Серед кипучого життя сучасної доби вони тиняють ся, оточені тінями минувшини, і самі вони в своїх політичних заявах бліді й неплодучі як тіни. Вони висловлюють певну й рішучу гадку — по Марксові — тільки ж про річи, які лежать від нас найменч на півстоліття, але вони тратять голову, коли доводиться зрозуміти події, що розгортають ся тепер перед їх очима.

Коли масовий рух пролетаріату підвів ся був у Росії могутнею хвилею, яка залила трон Романових й грозила його геть зірвати, ці московські марксісти збились з пантелику перед можливістю для пролетаріату, хоч би часово одержати в свої руки політичну владу. В разі сформування тимча-

1) Громадянських.

2) Соціалдемократизм.

3) Фраз (висловів) з писаннів Маркса.

сового революційного правительства вони пропонували пролетаріатові передати негайно керманіцтво урядом „буржуазії“, щоб зкопіювати відому з історії західньої Європи схему¹⁾ (лінію подій). І це було під ту пору, коли буржуазія в Росії ще сама лишень формувалась та була представлена одним відомим „Союзом Союзів“ та тими блідими безсилимми лібералами, що гуртувались навкруги газети „Русь“?! Кляса російських капіталістів, котрі до певної міри підтримували октябрський рух, обернула ся зараз же після октябрських днів проти пролетаріату й піддержала усією силою разгром революції. Розумієть ся, буржуазія прикрила свою зраду фразою про небезпеку „червоної мари“. І ось знайшлись такі московські марксісти, котрі, не дивлялись на свою історичну начитаність, з повагою говорили, що не буржуазія зрадила революцію, а що соціалізм її погубив.

Я мало цікавив ся літературною писаниною московських марксістів після революції. З вісток, які й до мене дійшли, я знаю, що вони витрачали силу на міркування про те, що коли б та як

---

¹⁾ Ми, українські соціалдемократи, можемо тут отверто зазначити, що цей погляд частини московських товаришів не мав віколи багато прихильників в робітничих масах України. Спеціально в рядах „Спілки“, виходючи з справжніх економічних умов на Україні, ідея про конечність захоплення пролетаріатом влади мала багато прихильників. Не дивно ж, що й в цю хвилину тенденції (змагання) серед української соц.-дем. стати як найблизче до майбутнього українського тимчасового уряду проявились в такою силою.

би, то може б якось, або инакше і т. и.; що, по-меж инчим, коли б Парвус та Троцькій не ставили б так різко клясових інтересів, революційну енергію та соціалдемократичні змагання пролетаріату, коли б соціалдемократія тримала себе скромнійше та виявила більший нахил до уступок, то були б осягнуті більші позитивні (справжні) результати. Тактика ¹⁾, яку ці московські марксісти з таким запізненням вважають найбільш придатною в часі революційного напруження, була згодом свідомо й систематично ²⁾ переведена молодотурками ³⁾ та довела до повної дезорганізації й деморалізації революційних народніх мас.

Коли російські соціалдемократи другої формації, висунуті практикою робітничого руху в самій Росії, шукали з горячковим напруженням думки, після розгрому революції, нових шляхів і виходів для клясової самодіяльності пролетаріату Росії, *Плеханов* вважав головним завданням задержати заговірницькі (потайні) організації. Він добачав головну небезпеку в ідейних збіченнях від поглядів К. Маркса, як їх розумів сам Плеханов, в питаннях виключно загально-філософських ⁴⁾, в справах світопогляду, розвитку духа, філософського методу. Тут йому уявились дивовижні при-

---

1) Спосіб поступовання.

2) По плану, розмірковано.

3) Партія революції та реформ у Туреччині.

4) Чисто наукових.

види, готові проковтнути матеріалізм¹⁾ й збити пролетаріат в шляху боротьби, накресленого йому його історичним розвитком, й Плеханов вів проти їх боротьбу з відвагою й упертістю ламанчського лицаря²⁾. Проти людей, що в таку тяжку добу все ж таки будували клясову організацію пролетаріату в Росії, що знайшли спромогу при всіх суворих обставинах заложити основи клясової самодіяльності російського пролетаріату, та проти всіх, хто намагався поміччю марксівського методу накреслити ідейний розвиток російської соціально-демократії — він накинув ся, обзиваючи їх ліквідаторами партії³⁾.

Тепер же, коли війна знов розширила державний механізм царської Росії та коли надійшла хвилина для нового натиску революційних сил, власне тепер *Плеханов ліквідує партію*. Замість того, щоб вести революційні сили на боротьбу з царизмом, він підсовує нам свої міркування на тему про недостачу революційности у німецької соціально-

---

1) Основу теї науки, кстра каже, що під кожним явищем й кожною подією беззупинно й неодмінно існують справжні життєві, уявимі (матеріальні) причини, що одно явище викликає другим.

2) Лицарь з місцевости Ля-Манча, Дон-Кіхот, — невмируща кумедно-посьміховинна постать знаменитого іспанського письменника Сервантеса.

3) Видавці цієї брошури гадають, що з питанням про після-революційне „ліквідаторство“ не можна покінчити таким загальним, як це робить тут т. Парвус. Зато ми зовсім годимось про роблену ним низче оцінку сучасного ліквідаторства Плеханова.

демократії. Замість того, щоб бороти ся проти російського мілітаризму, він нарікає на мілітаризм німецький та одночасно провожає своїми співчуваючими промовами добровільців до французької армії. Коли стати на точку погляду Плеханова, то соціалдемократії Росії не лишаєть ся робити більш нічого, як тільки чекати перемоги російської зброї. Оце так чи не справжнє ліквідування партії?!

Нападки московських марксистів на німецьку соціалдемократію служать тільки покришкою їх власного націоналізму й шовінізму¹⁾, і вони тут, в найкращім разі, обдурюють не лишень другіх але й себе саміх.

Московські марксисти приєднують ся тут тільки до загальної ідейної течії серед московської інтелігенції. Московська інтелігенція натовпами відійшла від робітництва після революції. Неминучий процес, який усі передбачали! Але перехід від соціалізму до гешефтмахерства²⁾ був вже за різкий. Ось чому московська інтелігенція подалась розчаровано на всі боки, згубивши усю віру, повна апатії³⁾. Та це був лишень переходовий період, який підготував її до прийняття нового, буржуазного ідеалу⁴⁾. Тепер ідеал побудований: *націоналізм, зміцнений бажанням державної могутности Росії,*

---

1) Безглузда ворожнеча до инчих народів і говерхова, словесна, переборщена любов виключно до свого.

2) До роблення особистіх своїх інтересів.

3) Безсилля, знеохота.

4) Переконання.

і московська інтелігенція — хай вибачить мені П. Б. Струве, що я позичаю в його вислів — одкрила своє обличчя! Обличчя інтелігенції — це ідеологічне прикриття шлункових функцій¹⁾ кляси експльотаторів:

Мрія про державну могутність Росії, звязана з національною московською ідеєю, перешкаджає також московським марксістам оцінити соціально-революційне значіння автономії окремих народів, що входять в склад сучасної російської імперії. Вони думають, що це доведе до політичного роздроблення. Справді ж тільки таким шляхом можуть бути витворені основи того всесвітнього державного будівництва, котре звязано з соціалістичним переворотом. Після Парижської Комуни *К. Маркс* написав знамениті слова: „Робітнича кляса не може взяти просто готову державну машину в свої руки та пустити її в рух за для своїх власних цілей“. Потрібні конче зміни в самій державній організації. Згодом, з розвитком клясової боротьби пролетаріату й його організації, ми переконались ще більш у цім. В моїй книзі «*Der Staat, die Industrie und der Sozialismus*» („Держава, промисловість та соціалізм“) я вперше підвів під одну лінію наш досвід і зробив виводи з розвитку наших поглядів в цім напрямі. Тепер вкажу лишень на те, що ми в своїй праці над всесвітнім звязком робітничих організації вже з самого по-

---

¹⁾ Діяльності.

чатку, а згодом іще більш переконались в ніснитниці існуючих державних розмежень й примушені були прийняти змішаний національно-територіально-політичний принцип¹⁾. Виходить, що од-но з завданнів соціалізму—це поставити державні розмеження на раціональну²⁾ базу³⁾. Самостійність окремих народів (національностей) і їх всесвітній взаємний в'язок—оттаким буде державне будівництво соціалізму.

Парвус.

Константинополь

Грудень 1914.

---

1) Основне правило.

2) Розумний, відповідаючий дійсним умовам.

3) Основа, ґрунт.

На оборону демократії — проти царизму!

Сучасну війну викликав імперіалізм¹⁾, виготований капіталізмом. Вона достигала протягом десятиліть і свідомо підготовлялась в останні декільки років. Соціалдемократичні рабiтничі партії передбачали небезпеку великого світового конфлікту²⁾, що грізно насовував ся, і не раз проголошували своє відношення до його. Коли хто з наших рядів змагає в отсю хвилину обійти великий звязок помеж капіталізмом і нинішньою війною й шукає пояснення подій в дипломатичних чи инчих каверзах, то це значить, що він забув думати та міркувати по соціалістичному.

Розвиток капіталістичної індустрії³⁾ в окремих державах викликав протилежности та конфлікти по цілому світові: — бо капіталістична індустрія кожної окремої країни має в своїй природі змагання до завоювання собі усього світового ринку. Через те ж, що з зміцненням промисловости йде рука в руку розвиток мілітаризму (воєщини), — ся конкуренційна боротьба приняла по всіх закутках світу характер політичних конфліктів. Ми бачимо як демократичні Зполучені Держави

---

1) Змагання держав до земельних придбань по за межами своєю краю.

2) Сутички.

3) Промисловости.

Америку, виходючи з своїх торговельних інтересів воюють з Іспанією, а в 1894 році Японія, що тільки зародилась тоді як промислова монгольська держава, вже воює з Китаєм. Серед цих капіталістичних протилежностей, якими пройняті усі без виїмку держави, все дужче та дужче виступає на перший кон боротьба помеж імперіалізмом німецьким та англійським.

По всіх найдальших кінцях та закутках світу виникли конфлікти помеж Німеччиною та Англією: — в Східній Азії як і в Месопотамії, в Південній Африці і на північно-африканських берегах, як рівнож й в дрібних державах Центральної Америки. Всесвітньому панованню капіталістичної класи Англії загрозувала не тільки Німеччина. Ся погроза була і з різних інших боків, хоча й Англія не без рації дивилась на Німеччину як на свого найнебезпечнішого противника, бо промисловість Німеччини в торговельній конкуренції брала верх, а імперіалізм її опирав ся на могутню мілітарну державу з сильною урядовою властю. Але, щоб виступити з усією силою проти головного свого ворога, англійський імперіалізм мусів поробити ранійш де-які попередні заходи. Такими підготовчими заходами була бурська та російсько-японська війна. Тепер, без окремих доказів ясно, що коли б Бури не були підбиті тоді, то Англія в сучасну війну втратила б на завше Південну Африку. І саме через це знищення незалежної Бурської республіки було першим підготовчим кроком до війни з Ні-

меччиною. Російсько-японською війною, що сьвідомо підготовлялась Англією, був зломлений російський вплив, котрий загрожував Англії в Азії. Негайність, з якою англійський уряд, зараз же по підписанню миру, вступив в згоду з Росією, служить найкращим доказом, що уряд сей вже в ті часи мав більш далекі пляни. Покликана до життя тридержавна згода ¹⁾ мала єдиною своєю метою боротьбу з Німеччиною. Європа розділилась на два ворожих табори, що залягли на двох боках коромисла політичної ваги. Таке становище використав італійський імперіалізм для виконання, на власну вдачу, свого розбійного походу на Триполітанію. Балканські держави, котрим європейська дипломатія обрізала вже при їх заснуванні усі дороги до національного розвитку, і в яких, вкупі з тим як вони втягували ся в всесьвітню-індустріяльну горячку, все дужче розвивав ся потяг до територіального розширення, — напали на Туреччину. Ця остання вже й ранійш була знесилена агітацією, корупцією ²⁾, деморалізацією та анархією, які сїяла там дипломатія Європи, включаючи сюди й дипломатію балканських держав. Сила Туреччини була зломлена, але тріснув теж й підтримуваний царською дипломатією Балканський Союз. Склало ся таке ненормальне становище, з якого ніхто вже

---

¹⁾ Держави „тридержавної згоди“ це Англія, Франція и Росія. До так званого ж „тридержавного союзу“ належали Німеччина, Австро-Угорщина та Італія.

²⁾ Продайність.

не бачив виходу і яке що хвилини загрозувало вибухом нової війни.

Підчас Балканської війни тридержавна згода і тридержавний союз, до котрого ще тільки формально належала й Італія, — міряли свої сили. При цім, тридержавний союз уник відкритого конфлікту. Зпочатку він купив се ціною Туреччини, а далі тим, що покинув на полі битви Болгарію. Після сеї спроби сил, котра випала на користь тридержавної згоди, — остання вхопила в свої руки гегемонію¹⁾ на Орієнті²⁾ і почала в своїх загальних виступах тримати себе усе більш провокаційно та войовничо.

Сю обставину повинні добре зятати ті, хто своє відношення до сучасної, викликаной капіталізмом катастрофи, робить залежним від того, котра сторона перша напала. Я не поділяю сього погляду. Проти його я виступав в німецькій партійній пресі вже тоді, коли Август Бебель проголосив його в німецькім парламентах. Я сказав тоді, що питання про те, напад се чи оборона — се питання може бути чисто формальної натури, і ми, робітничая партія, не можемо при наших тактичних рішеннях покликати ся на такі поверхові річи. Та коли вже ставати на таку позицію — треба тоді доконче вкупі з фактом проголошення війни переглянути до дна всю загальну політику, яка попередила війну. Політика ж Німеччини підчас бал-

---

1) Верховодіння.

2) Сході.

канської війни ясно й отверто прямувала до того, щоб усунути можливість європейського конфлікту. Це робило ся не з ідеалізму¹⁾, а через те, що Німеччині не корисно було ставити все на карту. Бо німецький капітал заробляв найбільше з миру-супокою. Не дарма ж з англійських імперіалістичних кругів робив ся закид Німеччині про «*pénétration pacifique*»), себ про то мирне проникнення німецького капіталу до чужих країв. Через те ми бачимо, що на скільки англійський імперіалізм тримав себе провакаційно, на стільки ж німецька дипломатія змагала, навпаки, до порозуміння й шукала приязни то з Росією, то з Англією.

Німеччина не мала більше змоги здержати вибуху війни. Я скажу ще більше: — я скажу, що від війни неможливо вже було вдержати тридержавну згоду. Ті, що в творенню світової історії додають прояви духа якої небудь пари людців, яка більш чи менч випадково стала на чолі правительства — можуть назвати це парадоксом²⁾. Для мене ж це є доказом неможливости вдержання істнувавших відносин.

Вже в непомірних воєнно-підготовчих заходах, що після балканської війни просто скажено побільшились, порівняючи з тим, що вже було досягнуто, — лежав доказ неминучости вибуху війни. І те що Франція вернулась до трьохлітньої служби в війську не можна було пояснити инакше, як

---

1) Людявість, добрість.

2) Перекручення.

тільки невідкличністю війни. Тридержавна згода з горячковим поспіхом робила свої останні лаштовання до війни, — сюди належить й те, що царська дипломатія довела до найвищої точки меґальманію¹⁾ Греції та Сербії.

В той час, коли відбув ся цей, намальований нами більшими штрихами, розвиток імперіалізму, що корінить ся в торговельній конкуренції й веде до дипломатичних конфліктів, — в цей же час в громадській думці буржуазії стала ся велика зміна. В пору промислової депресії²⁾, що тягла ся від кінця 70-х до середини 90-х років минулого століття, буржуазія була мирна та тиха. Але період індустріального штурму і натиску³⁾, що наступив по цій депресії, зробив буржуазію нахабною й охочою до ризиковних підприємств. Одночасно незвичайно сильна концентрація індустріального та фінансового капіталу витіснила буржуазію з її са-

---

1) Хворобливу думку за свою великість.

2) Застою.

3) Примітка автора: Різниця між періодами промислової депресії та штурму і натиску в капіталістичнім розвитку була зясована мною вперше, як доповнення до марксівської теорії криз, в 1895 р. в моїй праці „Gewerkschaften und die Sozialdemokratie“ („Професіональні спілки та соціалдемократія“), а потім декільки разів піддержувалась в моїх инчих працях та статтях в „Die Neue Zeit.“ Ясно уявляючи цю різницю, я вже в 1895 р., в моїй вище згаданій книзі, висловлював ту думку, що ми входимо в епоху війни та революції, а також передбачив і ті дипломатичні відносини, до яких довело протиснення наперед німецького капіталу. Це було ще перед фльотовою пропозицією Тірпіца і до окупації Кіау-Чау.

мостійної ролі в підприємствах і зробила її залежною від біржи. Біржева спекуляція, загострена горячковими скачками від кризи до підйому, заволоділа усіма головами. Згинула стара солідарність буржуа. Сама ж буржуазія виродилась в грача і авантюриста. Біржева спекуляція захопила собою широкі шари населення і зробила їх доступними і для політичного азарту. Буржуазний парламентаризм, який вже раніше продав свої ідеали, підпавши тепер під вплив біржи та імперіалізму, — почав плекати безкрайну демаґогію¹⁾ й пановання кліки²⁾. Корупція найгірше проявилась там, де парламентаризм був найсильнішим³⁾. Газетні бандити, біржеві шантажисти, фінансова плутократія⁴⁾ та парламентські кліки підточили державу, внесли розпусту в громадські погляди, оплутали себе взаємно інтриґами, але однак завше знаходили одні одніх в спільному крикові про необхідність побільшення влади, про пановання над світом і про імперіалізм.

В саміх соціалістичних партіях в окремих державах, а головним чином у Франції, плодилися зрадники-перевертні, які переходили отверто до пануючої кліки шахраїв, або шкідливо кермували партією. Соціалдемократична партія Німеччини показала під цей час найбільшу силу противлення впли-

---

1) Грання на темних почуттях народніх мас.

2) Гуртка людьців, що мають на думці лише вузькі особисті інтереси.

3) Франція.

4) Грошеві королі.

вам затроєної розкладом буржуазії, вона виявила велику живучу єдність своїх робітничих організацій.

Увесь уклад думок й почувань буржуазії з її ідейним тавром, наложеним на літературу, мистецтво та науку, все, що вкладається в назву буржуазної культури, було захоплено скаженою жадобою, все було зіпсовано, роздерто, отруєно до дна. Скептицизм¹⁾ розів всі громадські ідеали, всі політичні основи, усі великі принципи: — усі почали жити моментом, культивувати²⁾ особистість, котра виродилась в найтоншу сексуальність³⁾. Погоня за чуттєвими почуттями „індивідуальности“, що визволила себе від соціальних пут з їх моральними рамками, довела до виродження, котре вилило ся в свою чергу в культ крові й грубого насильства. Ідеї Ніцше, що були вогняним протестом проти філістерської⁴⁾ моралі, перевернули в культ голого еґоїзму⁵⁾, дикої сили і повороту до варваризму. Особистий успіх був єдиним Богом, всемогутність якого признавалась скрізь, й чим кривавіша була дорога, по котрій він вів, чим більші були моральні перепони, які треба було зломити, чим більш численні були жертви і чим більш безсоромно грубе насильство, — тим більше це давало тріумфу*).

---

1) Зневірря. 2) Викохувати. 3) Полове почуття.

4) Міщанський. 5) Сомолюбство.

*) Примітка автора: Про розклад буржуазії і міщанського парламентаризму я писав в моїх працях: „Die Kolonialpolitik und der Zusammenbruch“ („Кольоніальна політика та соціальна революція“) і „Der Klassenkampf des Proletariats“ („Класова боротьба пролетаріату“).

Так підготовляла ся думка для цієї війни.

Супроти цього буржуазного хаосу¹⁾ росла й ставала все більш рішучою опозиція робітничої класи. Але цей противник не тільки не удержав змагань імперіалістів, а, навпаки, тільки ще дужче штовхав їх до найбільш скаженої політики: бо чим більше заплутаним робилось становище, чим більш здавалось загрожувала небезпека, — тим лехше мілітаризм та імперіалізм знаходили собі показних причин для свого виправдання. Грали небезпекою війни, провокували дипломатичні конфлікти, щоб довести вибори до бажаних урядові результатів. Імперіалізм зробили засобом боротьби проти соціалізму, і свідомо для цього його використовували, війну ж почали вважати засобом для відвернення революції.

Так була підготовлена на всіх царинах капіталістичної конкуренції, буржуазного парламентаризму та буржуазної культури сучасна війна, історичний зміст якої ось такий:

Капіталізм, на історичнім шляху якого записано знищення цілих громадських клас (шарів), на сю пору, під натиском породженої ним в окремих країнах конкуренції — економічної, політичної і воєнної, конкуренції що довела до розкладу суспільної моральности²⁾, до корупції³⁾ і виродження, запалив війну у Європі. І що ж? — При помочи розвинутих ним велитенських засобів війсь-

---

1) Безголовья. 2) Громадських добровичів.

3) Громадську продайність.

кової техніки і воєнних організацій він руйнує тепер промисловість Європи, продукт науки і праці багатьох поколінь цивілізованих народів, нищить багатство та зовнішню цивілізацію, на котрих він сам спирався, як на останнім і найбільш рішучім доказі, виправдуючи викликану ним неймовірну експлоатацію народних мас, він разбиває право власности, незайманість якого він проповідував та боронив усіма засобами державної власти.

Відношення соціалістичних партій до цієї все-світньої катастрофи капіталізму, розуміється, не може диктуватись міркуваннями, придатними для замирення колотнечі серед дітей, або вигаданими в кабінеті одірваного від життя педанта¹⁾, — воно повинно впливати з оборони інтересів боротьби пролетаріату. Тому то, коли б діло йшло тільки за боротьбу між промисловими державами, в котрих зорганізований пролетаріат забезпечив собі спромогу демократичного розвитку, то наша відновідь на війну могла б бути лише одна: — революція! Чи держава нападає, чи обороняється, — однаково, ми не бажаємо війни поміж нами! Ми утворили братерський звязок поміж національностями, ми вкупі стояли в клясовій боротьбі, ми не хочемо влаштовувати поміж нами кривавої різни, щоб боронити інтересів наших експлоататорів!

Але в сучасну війну встряла, як важний, а може й рішаючий чинник — царська Росія!

Перемога царизму нанесла б страшений удар

---

¹⁾ Акуратника.

демократії і в ту ж пору відкрила б нову еру нестриманої капіталістичної експлуатації.

Московська буржуазія привітала з оплесками війну і виявляє велике патріотичне піднесення. Двигуни її патріотизму трохи відрізняються від тих мотивів, якими кермуються імперіалісти європейських промислових держав. Капіталістична кляса Росії заки що ще не бореться за розширення зовнішнього ринку, тому що вона досі доволі багатіє й на внутрішнім ринку, який вона забезпечила собі високими митами (пошлінами). Російські лицарі наживи, звичайно, з злою радістю беруть до свого рахунку знищення європейської промисловости, бо мають надію використати це за для свого Грюндерства *) в Росії. Та головний інтерес буржуазної Росії в сучасній війні це інтерес політичного характеру: як і кожна буржуазія, що стремить до власти, вона хоче насамперед виявити себе національною силою. Ось на віщо їй потрібна заборча війна. Для неї ця війна зробилась тим більше необхідною, що на полі парламентарної агітації соціалістичні партії одрізали їй вже й тепер доступ до народньої маси. З другою боку, московська буржуазія хоче завоювати собі симпатії царизму тим шляхом, що вона покаже як сильно вона може причинитись до розширення державної власти. Вона виступає одночасно і як представниця нації і як опора трону, і, в разі російської перемоги, може дійти отсим приблизно до таких же результатів,

---

*) Зміцнення.

до яких в своїм часі дійшов німецький національ-лібералізм.

Та через те, що Європа має період німецького національ-лібералізму вже позаду себя, московський національ-лібералізм стоятиме навіть багато нижче за вицвілий німецький та викаже себе в ще багато більш змінній, зіпсованій формі. В парламенті без загального виборчого права, з всесильною правительственною властю, цей московський національ-лібералізм буде покірливим рабом правительства і житиме ласкою цього останнього. Мілітаризм розвинеться в Росії ще в більшій мірі, як досі в Німеччині, тоді як московська буржуазія, опираючись на державну власть, дасть повну волю своїм експлуаторським інстинктам в краю і поза його межами, без всякого впливу та без покликування на совість.

Війна врятувала царат:—царське правительство кинулось у цю війну, щоб відвернути новий вибух революції, що вже насувався на його. Перемога дала б йому нову, непередбачену ним, неймовірну могутність. Спираючись на буржуазію, яка так сильно просовується наперед, на промисловість, що так могутньо розвивається, на армію, котра черпає свої сили з народніх мас, що числом своїм дійдуть незабаром до двохсот мільйонів людей,—царське правительство підібе під себе цілу Європу і цілий світ.

На руїнах знищеної війною промисловости підведеться знов капіталізм західньо-європейських держав, та він не гратиме вже тої керуючої ролі,

яку він досі мав в всесвітній історії, він буде політично зв'язаний васальною залежністю від Росії і буде відкинений на другий плян на світовім ринку.

Ось така та небезпека, що загрожує демократії та соціалізму.

Перед лицем цієї небезпеки для нас може бути тільки одно єдине гасло:

На боротьбу проти царизму!

Це відноситься не лишень до соціалістичних партій Німеччини та Австро-Угорщини, яким доводиться захищати свою батьківщину проти царської армії, — це відноситься також до соціалістичних партій цілого світу.

Соціалісти Франції та Англії мусять сказати собі, що, підготовляючи в сучасній війні перемогу царизму, вони копають яму самій основі своєї класової боротьби: — демократії. Кровю пролетаріату буде знов вратовано панування класи капіталістів. Тепер робітників дурять ідеєю оборони батьківщини, а тоді капіталістичні класи, що в своїй експлуатації не знають жадної батьківщини, тим легше залигають їх собі з помічю московських армій! На трупах англійських, французьких, бельгійських робітничих мас, які вкупі з жертвами війни німецького та інших народів, здіймаються високими горами, буде збудована могутність царського трону!

Тим більш російські соціалісти та російські революціонери! Я ставлю їм отсе питання, на яке кожен з них, поперед як рішатись на щось, повинен ясно й рішучо відповісти:

Коли царська Росія в цій війні буде зломлена, то хіба наслідком цієї поразки не буде революція, яка змете, врешті, геть цю соромну й згубну для краю політичну систему і простелить шляхи для демократії?

Так чи ні?

Як же тут можна йще вагувати ся в тім, яке повинно бути наше відношення!

Та московська інтелігенція загалом захоплена шовіністичною течією московської буржуазії. Сій шовіністичній інтелігенції я кидаю докір, що вона за для того, щоб лише випросити хитрощами і вимолити покірливістю у царя найбільш мізерний і найподлійший національ-лібералізм — готова продати інтереси європейської демократії!

Я не можу зрозуміти, яким робом соціаліст, в якій би то не було країні, може лишитись нейтральним супроти цієї всесвітньої боротьби. Ми стоїмо перед світовим поворотом. Але ми можемо перемогти тільки тоді, коли будемо бороти ся. За для цього ж нам потрібно насамперед захистити ту бойову позицію, яку ми завоювали собі тяжкою і невпинною боротьбою серед капіталістичних держав: — демократію. Цій позиції загрожує небезпека з боку царизму.

Й тому — до боротьби проти царизму!

Парвус.

Константинополь
В Жовтні 1914 року.

Виготовляють ся до друку ось такі нові видання Української Соціалдемократії:

№ 2. Іван Гильна: „Війна і завдання українського робітництва“.

№ 3. „ „ „Війна і земельна справа“.

Незабаром почне виходити новий орган Укр. Соц.-Дем. „Робітничий Прапор“.

Ціна 6 копійок (15 сотиків, 15 сантимів).